

การผลิตข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ในระบบพันธสัญญาระหว่าง สปป.ลาว กับประเทศไทย: ผลตอบแทนและประโยชน์ที่เกษตรกรได้รับ

Maize production under contract farming between Laos PDR and Thailand: returns and benefits of farmers

เยาวเรศ ชาวนพูนผล^{1*} และ วีระศักดิ์ สมยานะ²

Yaovarate Chaovanapoonphol^{1*} and Wirasak Somyana²

บทคัดย่อ: การผลิตข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ในระบบพันธสัญญาระหว่าง สปป.ลาว กับไทย ภายใต้กรอบยุทธศาสตร์ ACMECS-GMS ที่ผ่านมามีทั้งที่ประสบความสำเร็จและประสบปัญหา อย่างไรก็ตาม การผลิตในระบบพันธสัญญายังเป็นระบบการผลิตหนึ่งของข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ใน สปป.ลาว ประเด็นคำถามที่มักเกิดขึ้นคือ ประโยชน์จากระบบการผลิตดังกล่าวเกิดขึ้นกับเกษตรกรจริงหรือไม่ การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการผลิตข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ในระบบพันธสัญญาใน สปป.ลาว โดยสำรวจเกษตรกรในระบบพันธสัญญาในภาคเหนือ (แขวงบ่อแก้ว) และภาคใต้ (แขวงจำปาสักและสาละวัน) จำนวน 211 ราย และวิเคราะห์ใน 2 ประเด็นหลักคือ 1) ประโยชน์เชิงเศรษฐกิจเป็นการวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทน การเปรียบเทียบผลประโยชน์ที่ได้รับจากการผลิตข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ในระบบพันธสัญญากับการผลิตพืชเดิม 2) ประโยชน์เชิงสวัสดิการ พิจารณาจากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในระดับครัวเรือนและชุมชนของเกษตรกร และผู้ที่เกี่ยวข้อง ผลการศึกษาประโยชน์เชิงเศรษฐกิจพบว่า การปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ของภาคเหนือในฤดูแล้งทำให้เกษตรกรมีกำไร 913.57 พันกีบ/เฮกตาร์ ขณะที่ฤดูฝนเกษตรกรขาดทุนค่อนข้างมาก แต่หากเกษตรกรปรับเปลี่ยนโดยการจ้างรถไถเตรียมดินแทนการซื้อรถไถจะสามารถลดต้นทุนผันแปรลงได้ ในขณะที่ภาคใต้พบว่า ขาดทุนด้วยเช่นกัน เนื่องจากค่าแรงงานเป็นองค์ประกอบสำคัญของต้นทุนและผลผลิตเฉลี่ยที่ต่ำ แนวทางการแก้ไขหนึ่งคือ การยกระดับผลผลิตเฉลี่ย โดยอาศัยความช่วยเหลือจากบริษัทคู่สัญญา นอกจากนี้เกษตรกรส่วนใหญ่ทั้งในภาคเหนือและใต้ชี้ให้เห็นว่าผลประโยชน์เชิงสวัสดิการที่ได้รับยังคงเหมือนเดิมเมื่อเปรียบเทียบกับ การปลูกพืชอื่นๆ ในทุกประเด็น แต่ประโยชน์ที่เกิดขึ้นอย่างชัดเจนคือ สภาพเศรษฐกิจของชุมชนดีขึ้น และเป็นทางเลือกใหม่ของเกษตรกร ทำให้ไม่ต้องย้ายถิ่นฐานเพื่อแสวงหาทางเลือกอื่นนอกชุมชน นอกจากนี้ผู้ที่เกี่ยวข้องยังได้รับความมั่นใจเรื่องผลผลิต

คำสำคัญ: ผลตอบแทนและผลประโยชน์, การผลิตข้าวโพดเลี้ยงสัตว์, ระบบพันธสัญญา

Abstract: Production of maize in Thailand and Lao PDR under the ACMECS-GMS strategic framework has been both successful and problematic. However, contracted maize production is a farming system that is still widely used in Lao PDR. It is commonly questioned whether the contracted production system actually benefits the farmers. This study aims to analyze the benefits of contracted maize production in the Lao PDR by surveying 211 cases in the northern

¹ ภาควิชาพัฒนาเศรษฐกิจการเกษตร คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 50200

Department of Agricultural Economy and Development, Faculty of Agriculture, Chiang Mai 50200

² ภาควิชาเศรษฐศาสตร์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ 50300

Department of Economics, Faculty of Management Sciences Chiang Mai Rajabhat, Chiang Mai 50300

* Corresponding author: yao_chao@yahoo.com

region (Bokeo) and southern region (Champasak and Salavan). The analysis is based on two main factors, consisting of 1) economic benefits, which will assess cost and return and compare the benefits of contract-based maize production systems with the benefits of traditional crop production and 2) welfare benefits, which considers changes that occur at household and community levels for agriculturists and other persons involved. Assessment of economic benefits revealed that maize production profits increased by 913.57 thousand Lao Kip (LAK) per hectare during the dry season. However, farmers lose a lot of money during the rainy season, which was consistent with losses in the southern region as labor costs are a key component of cost and low average yield. Nonetheless, if farmers hired tractor services to help prepare land instead of buying tractors, initial costs could be reduced. Another possible solution is to increase production yield with support from contract partners. In addition, most farmers in both the north and the south indicated that welfare benefits have remained the same in all areas when compared with other crops. However, benefits are obvious as the economy of the communities have improved, providing more options for farmers, including the option to work within the community instead of relocating to seek other alternatives. In addition, those involved with the various processes of production are assured of productivity.

Keywords: return and benefits, maize production, contract farming

บทนำ

การที่โลกกำลังเผชิญกับวิกฤติน้ำมัน การหาทางเลือกในการลดการบริโภคพลังงานที่เกินความจำเป็น เป็นหนึ่งในแนวทางที่ใช้จัดการกับปัญหาดังกล่าว ส่งผลให้ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์กลายเป็นอีกพืชทางเลือกหนึ่งที่ถูกนำไปผลิตเป็นพืชพลังงาน และเกิดการเปลี่ยนแปลงในรูปแบบความต้องการข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ที่นอกจากใช้เพื่อการเลี้ยงสัตว์แล้วยังใช้เพื่อผลิตเอทานอล (กรุงเทพฯธุรกิจ, 2550) สำหรับประเทศไทยนั้นแม้พบว่า มีความต้องการข้าวโพดเลี้ยงสัตว์เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง แต่การขยายพื้นที่ปลูกทำได้ยากขึ้นเนื่องจาก ที่ดินเริ่มจำกัดและยังเข้าช้อนกับการปลูกพืชชนิดอื่น โดยในปีการผลิต 2528/29 ประเทศไทยมีปริมาณผลผลิตข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ 4.93 ล้านตัน แต่ลดลงเหลือ 4.45 ล้านตัน ในปีการผลิต 2552/53 สาเหตุที่ผลผลิตยังมีปริมาณใกล้เคียงกับระดับเดิม เนื่องจากผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ที่เพิ่มขึ้นจาก 398 กิโลกรัมเป็น 639 กิโลกรัมในช่วงเวลาเดียวกัน อย่างไรก็ตาม ปริมาณผลผลิตข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ที่ผลิตได้ของประเทศไทยยังคงไม่เพียงพอ กับความต้องการใช้ ส่งผลให้มีการนำเข้าข้าวโพดเลี้ยงสัตว์จากประเทศเพื่อนบ้าน อีกทั้งในปี 2547

ประเทศไทยยังเริ่มดำเนินโครงการลงทุนในเกษตรพันธสัญญากับประเทศเพื่อนบ้านได้แก่ประเทศกัมพูชา สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เมียนมาร์ และเวียดนาม ภายใต้กรอบยุทธศาสตร์ความร่วมมือทางเศรษฐกิจอิรวดี-เจ้าพระยา-แม่น้ำโขง (Ayeyawady-Chao Phraya-Mekong Economic Cooperation Strategy: ACMECS) และอนุภูมิภาคุ่มแม่น้ำโขง (GMS) โดยการยกเว้นอากรขาเข้าเหลือร้อยละ 0 โดยข้าวโพดเลี้ยงสัตว์เป็นหนึ่งในพืชเป้าหมาย (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2550) ผลจากการดำเนินโครงการนี้ ทำให้ปริมาณผลผลิตข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ในประเทศเพิ่มขึ้นได้

ระบบเกษตรพันธสัญญาเป็นระบบการผลิตหนึ่งของการผลิตข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ใน สปป.ลาว และเป็นที่ยอมรับเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องในช่วงระหว่างปี 2528-2547 โดยเป็นรูปแบบพันธสัญญาที่ไม่เป็นทางการและรูปแบบที่ไม่ชัดเจนในลักษณะที่พ่อค้าคนกลางของ สปป.ลาว รับซื้อผลผลิตจากเกษตรกรและจำหน่ายให้กับบริษัทหรือพ่อค้าของประเทศเพื่อนบ้าน (ไทยและจีน) ต่อมาในช่วงปี 2551-2552 มีความต้องการข้าวโพดเลี้ยงสัตว์เพื่อเป็นวัตถุดิบหลักในการผลิตอาหารสัตว์ที่เพิ่มขึ้น ระบบพันธสัญญาของการผลิตข้าวโพดเลี้ยงสัตว์จึงมี

บทบาทมากขึ้นใน สปป.ลาว และมีรูปแบบที่แตกต่างตามบริบทของพื้นที่ ซึ่งในส่วนของ สปป.ลาว พบว่า มีพื้นที่ปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์กระจายทั่วทั้งภาคเหนือและใต้ สำหรับภาคเหนือเป็นพื้นที่ที่ปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ได้ปีละ 2 ครั้ง (ฤดูฝนและฤดูแล้ง) เนื่องจากพื้นที่มีแหล่งน้ำเพียงพอตลอดทั้งปี โดยในปี 2551 พบว่า พื้นที่ภาคเหนือ (แขวงบ่อแก้ว) มีพื้นที่ปลูกถึง 20,700 เฮกตาร์ ผลผลิตรวม 0.02 ล้านตัน (MAF, 2010) ทั้งนี้ระบบพันธสัญญาของการผลิตข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ยังอยู่ในรูปแบบที่ไม่มีการทำสัญญาเป็นลายลักษณ์อักษรที่ชัดเจน ส่วนภาคใต้ (แขวงจำปาสักและสาละวัน) สามารถปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ได้เพียงปีละครั้งในฤดูฝน เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่อาศัยแหล่งน้ำธรรมชาติเป็นหลัก โดยในปี 2553 ทั้งสองแขวงมีพื้นที่ปลูกรวม 25,529.40 เฮกตาร์ หรือคิดเป็นร้อยละ 12 ของพื้นที่ปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ทั่วประเทศ (FAOSTAT, 2012) โดยการผลิตในระบบพันธสัญญามีความแตกต่างจากภาคเหนือคือ เป็นการผลิตในรูปแบบเกษตรพันธสัญญา 2+3 โดยบริษัทสนับสนุนทุนผ่านการให้สินเชื่อปัจจัยการผลิต ส่วนเกษตรกรเป็นผู้ลงทุนเรื่องแรงงานและที่ดิน

แม้ว่าการผลิตในระบบพันธสัญญาสามารถช่วยลดความเสี่ยงเรื่องการตลาดของเกษตรกรใน สปป.ลาว ได้ แต่เกษตรกรกลับเผชิญความเสี่ยงที่สำคัญ 2 ประการได้แก่ ความเสี่ยงจากการได้รับปัจจัยการผลิตในราคาที่สูงขึ้น (จากการที่บริษัทคู่สัญญามอบดอกเบียจากการใช้สินเชื่อของเกษตรกร) และความเสี่ยงจากการได้รับราคาผลผลิตต่ำกว่าราคาสตลาด ที่ผ่านมามีตั้งแต่เริ่มดำเนินการเกษตรพันธสัญญาระหว่างประเทศไทยกับ สปป.ลาว ในปี 2547 แม้จะไม่พบปัญหาในการดำเนินงานมากนัก แต่ปัญหาเริ่มมีความชัดเจนมาตั้งแต่ปี 2552 โดยเป็นประเด็นที่เกษตรกรส่วนหนึ่งจำหน่ายผลผลิตให้กับผู้ซื้อรายอื่นที่ให้ราคาสูงกว่าหรือประเด็นที่ผู้ประกอบการจากประเทศเวียดนามได้รับสิทธิพิเศษด้านภาษีจากรัฐบาล สปป.ลาว มากกว่าผู้ประกอบการจากประเทศไทย (สยามธุรกิจ, 2553)

จึงอาจกล่าวได้ว่าตลอดระยะเวลาของการดำเนินการผลิตในระบบพันธสัญญาระหว่างประเทศไทยและ สปป.ลาว ที่ผ่านมามีทั้งที่ประสบความสำเร็จและปัญหา นอกจากนี้ ที่ผ่านมามีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการผลิตข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ใน สปป.ลาว ในบางประเด็นได้แก่ การวิเคราะห์โซ่อุปทานข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ (Boundeth et. al., 2011) การวิเคราะห์ประสิทธิภาพทางเทคนิคของข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ (Viengpasith et. al., 2012) โดยงานวิจัยทั้งสองศึกษาในพื้นที่ตอนเหนือของ สปป.ลาว แต่ยังไม่มีการศึกษาเชิงประจักษ์ที่ชัดเจนที่แสดงถึงผลตอบแทนและประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากระบบเกษตรพันธสัญญาของข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ว่าถึงมือเกษตรกรและผู้ที่เกี่ยวข้องอื่นๆ หรือไม่และอยู่ในรูปแบบใด เพื่อแสดงผลเชิงประจักษ์การศึกษานี้จึงมุ่งวิเคราะห์ประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากระบบพันธสัญญาในการผลิตข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ใน สปป.ลาว (ภาคเหนือและภาคใต้) ทั้งเชิงเศรษฐกิจและเชิงสวัสดิการที่เกิดขึ้นกับผู้เกี่ยวข้องทั้งเกษตรกร ตลอดจนชุมชนและผู้ที่เกี่ยวข้องอื่นๆ อันนำไปสู่การกำหนดแนวทางที่จะก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับผู้เกี่ยวข้อง และเป็นประโยชน์แก่เกษตรกรผู้ผลิตข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ใน สปป.ลาว และผู้เกี่ยวข้องในระบบเกษตรพันธสัญญาของไทย

วิธีการศึกษา

1. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษานี้ใช้ข้อมูลที่ได้จากการสำรวจข้อมูลการผลิตข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ในปีการผลิต 2554/55 ของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ในระบบพันธสัญญาในพื้นที่ภาคเหนือได้แก่ 1) แขวงบ่อแก้ว ซึ่งเป็นพื้นที่เศรษฐกิจหนึ่งที่สำคัญที่ผู้ประกอบการไทยเข้าไปลงทุนการผลิตข้าวโพดเลี้ยงสัตว์แบบพันธสัญญา ขณะเดียวกันมีการนำข้าวโพดเลี้ยงสัตว์จากแขวงบ่อแก้วส่งมาจำหน่ายในประเทศไทยผ่านด่านศุลกากรที่เชียงของเป็นจำนวนมาก อย่างไรก็ตาม ในปีที่ทำการศึกษาี้เพียงเมืองห้วยทรายและต้นผึ้งที่ทำการผลิตข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ในระบบ

Table 1 Sample maize farmers under contract farming in Lao PDR

Region	Province	District	Samples
Northern	Bokao	Huay Xai and Tonpheung	106
Southern	Saravan	Laongam and Saravan	75
	Champasack	Bachiang	30
Total			211

พันธสัญญา และ 2) พื้นที่ภาคใต้ประกอบด้วย แขวงสาละวันและจำปาสัก เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่ได้รับบริการส่งเสริมให้ปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ในระบบพันธสัญญาและมีจำนวนบริษัทของไทยเข้าไปลงทุนจำนวนมาก อย่างไรก็ตาม จากข้อจำกัดของสถิติจำนวนผู้ปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ของ สปป.ลาว การศึกษาครั้งนี้จึงทำการสุ่มตัวอย่างเกษตรกรผู้ปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ใน สปป.ลาว แบบเจาะจง (purposive sampling) ในพื้นที่ศึกษาจำนวน 211 ราย แยกตามพื้นที่คือ เกษตรกรในภาคเหนือจำนวน 106 ราย (ฤดูฝน 105 รายและฤดูแล้ง 92 ราย) และเกษตรกรในภาคใต้จำนวน 105 ราย โดยเป็นการผลิตในฤดูฝน เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่การผลิตพึ่งพาแหล่งน้ำธรรมชาติเป็นหลัก (Table 1)

นอกจากนี้ ยังสัมภาษณ์ผู้ค้าข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ในพื้นที่ศึกษาทั้งสองแห่งจำนวน 5 รายและเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับนโยบายข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ของ สปป.ลาว จำนวน 4 ราย ในประเด็นประโยชน์เชิงสวัสดิการที่เกิดขึ้นในระดับสังคมภาพรวมจากการผลิตข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ในระบบพันธสัญญาด้วย

2. การวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาผลตอบแทนและประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการผลิตข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ในระบบพันธสัญญานี้มุ่งทำการวิเคราะห์ใน 2 ประเด็นได้แก่ ประโยชน์เชิงเศรษฐกิจและประโยชน์เชิงสวัสดิการโดยใช้วิธีวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

1) ประโยชน์เชิงเศรษฐกิจ เป็นการวิเคราะห์ผลตอบแทนในระดับเกษตรกรและชุมชนใน 2 ประเด็น ได้แก่ ประเด็นแรก ผลตอบแทนที่เป็นตัวเงิน โดยตัวชี้วัดที่นำมาใช้คือ ต้นทุนและผลตอบแทนทางเศรษฐศาสตร์ที่พิจารณาต้นทุนทั้งที่เป็นเงินสดและไม่เป็นเงินสด (ต้นทุนจากการประเมินเป็นรายจ่ายที่ผู้ผลิตไม่ได้จ่ายเป็นเงินสด) นอกจากนี้ ยังแบ่งต้นทุนการผลิตออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

- ต้นทุนผันแปร (variable cost) เป็นค่าใช้จ่ายในการผลิตที่เกิดจากการใช้ปัจจัยผันแปรที่เปลี่ยนแปลงตามปริมาณการผลิตจะพิจารณาตามค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นในการผลิตข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ของเกษตรกร

- ต้นทุนคงที่ (fixed cost) เป็นค่าใช้จ่ายในการผลิตที่เกิดจากการใช้ปัจจัยที่ไม่สามารถปรับเปลี่ยนไปตามปริมาณการผลิตในช่วงเวลาที่ผลิตได้แก่ เครื่องมือ อุปกรณ์การเกษตรที่เกษตรกรใช้ ที่ดิน โรงเรือน เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ด้วยข้อจำกัดของการบันทึกข้อมูลเชิงปริมาณของเกษตรกร การศึกษานี้จึงวิเคราะห์ผลตอบแทนที่เกิดขึ้นเฉพาะในปีที่ศึกษาเท่านั้น ส่วนการศึกษาในเชิงเปรียบเทียบถูกนำเสนอในการศึกษาประเด็นที่สองต่อไป

ส่วนประเด็นที่สอง เป็นการเปรียบเทียบประโยชน์ที่เกษตรกรได้รับจากการผลิตข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ในระบบพันธสัญญากับพืชเดิมหรือพืชทางเลือก เป็นการสะท้อนความคิดเห็นของเกษตรกรที่มีต่อประโยชน์ที่ได้รับในประเด็นเกี่ยวกับปัจจัยการผลิต (การได้ปัจจัยการผลิตที่มีคุณภาพและปริมาณที่เหมาะสม และการได้รับปัจจัยการผลิตตรงเวลา)

เทคโนโลยี (วิธีการปฏิบัติดูแลในการผลิต และวิธีการจัดการผลิต) การตลาด (ต้นทุนการผลิต ราคา และปริมาณผลผลิตที่ได้รับ) และการเงิน (การได้รับสินเชื่อ) โดยการสะท้อนว่าดีขึ้นกว่าเดิม ไม่ต่างจากเดิม หรือแย่ลงกว่าเดิม เมื่อเปรียบเทียบกับปลูกพืชเศรษฐกิจเดิมหรือพืชทางเลือกอื่น

2) ประโยชน์เชิงสวัสดิการ เป็นการวิเคราะห์ว่าการผลิตข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ในระบบพันธสัญญาส่งผลให้ความเป็นอยู่ของครัวเรือน ชุมชน หรือสังคมดีขึ้นหรือไม่ โดยพิจารณาใน 2 ระดับ ดังนี้

- ประโยชน์ในระดับครัวเรือนและชุมชน เป็นการเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงสวัสดิการของครัวเรือนและชุมชนหลังจากการเข้าร่วมในระบบพันธสัญญา ในประเด็นการเปลี่ยนแปลงความเป็นอยู่ของครัวเรือนและชุมชน (สภาพเศรษฐกิจของชุมชน ความสัมพันธ์ในชุมชน กิจกรรมทางสังคม ความสุขของชุมชน การลดลงของอาชญากรรม) และประเด็นการเปลี่ยนแปลงการจ้างงาน (การจ้างงานในชุมชน และการมีพืชทางเลือกในชุมชน) โดยให้เกษตรกรสะท้อนว่าดีกว่าเดิม ไม่ต่างจากเดิม หรือแย่กว่าเดิม

- ประโยชน์ในระดับสังคม เป็นการวิเคราะห์ผลประโยชน์ในภาพรวมที่เกิดขึ้นกับผู้ที่เกี่ยวข้องที่ประกอบด้วย ผู้ประกอบการและอุตสาหกรรมแปรรูปผลผลิตทางเกษตร ภาครัฐของประเทศไทยและสปป.ลาว โดยการสะท้อนผลที่เกิดขึ้นจากการสอบถามผู้เกี่ยวข้องที่สำคัญในการผลิตข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ในระบบพันธสัญญา

ผลการศึกษาและวิจารณ์

อดีตเกษตรกรของ สปป.ลาว ปลูกข้าวโพดหวานเพื่อการบริโภคเพียงอย่างเดียว แต่ในปัจจุบันเกษตรกรปลูกทั้งข้าวโพดหวานเพื่อบริโภคและข้าวโพดเลี้ยงสัตว์เพื่อเป็นวัตถุดิบให้แก่โรงงาน

อาหารสัตว์ และพบว่าการปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ได้กระจายทั่วทั้งภาคเหนือและภาคใต้ของ สปป.ลาว สำหรับการผลิตข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ในระบบพันธสัญญา ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า การผลิตในระบบดังกล่าวมีลักษณะที่แตกต่างกันคือ พื้นที่ภาคเหนือ (แขวงบ่อแก้ว) ไม่มีการทำสัญญาเป็นลายลักษณ์อักษรที่ชัดเจน แต่ในการดำเนินการมีตัวแทนฝ่ายลาวทำหน้าที่ติดต่อกับเกษตรกรรายย่อย ส่วนผู้ประกอบการไทยเป็นผู้ลงทุนปัจจัยการผลิต โดยเกษตรกรจำหน่ายผลผลิตเกือบทั้งหมด (ร้อยละ 90) ให้กับผู้ประกอบการไทยที่เป็นผู้ลงทุนให้และประกันราคา รับซื้อขั้นต่ำให้เกษตรกร ส่วนที่เหลือถูกจำหน่ายให้กับพ่อค้าจีน ในขณะที่ พื้นที่ภาคใต้ (แขวงสาละวันและจำปาสัก) การปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ในระบบพันธสัญญาเริ่มมีบทบาทมากขึ้นในพื้นที่ทั้งสองแขวงหลังจากบริษัทชนะชัย เข้าเข้าช้อออก จำกัด จากประเทศไทยเข้าไปสร้างไซโลเก็บผลผลิตในปี 2552 และส่งเสริมให้เกษตรกรปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ในรูปแบบเกษตรพันธสัญญา 2+3³ โดยการทำสัญญากับเกษตรกรและผู้ประกอบการไทยเป็นผู้สนับสนุนเทคโนโลยีการผลิตและปัจจัยการผลิต และรับซื้อผลผลิตโดยการประกันการรับซื้อขั้นต่ำให้เกษตรกร

ระบบเกษตรพันธสัญญาเป็นระบบการผลิตที่นอกจากจะให้ประโยชน์ต่อเกษตรกรด้านการผลิตในแง่การเข้าถึงปัจจัยการผลิตที่เหมาะสมของเกษตรกรแล้ว ยังให้ช่วยลดความเสี่ยงด้านการมีตลาดรองรับผลผลิต การจัดหาปัจจัยการผลิตที่มีคุณภาพและตรงเวลาในรูปแบบสินเชื่อ การสร้างสิ่งแวดล้อมความสะอาดและโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็นและการสนับสนุนด้านความรู้ในการจัดการการผลิตและผลผลิตให้ได้คุณภาพตามที่ตลาดต้องการ (อารี วิบูลย์พงศ์และคณะ, 2556) การศึกษานี้มุ่งแสดงผลลัพธ์เชิงประจักษ์ที่ได้จากการสำรวจข้อมูลภาคสนามจากการผลิตข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ในระบบพันธ

³ รูปแบบเกษตรพันธสัญญา 2+3 เป็นรูปแบบที่บริษัทสนับสนุนทุนผ่านการให้สินเชื่อปัจจัยการผลิตได้แก่ ค่าไถที่ดินและเมล็ดพันธุ์ เทคโนโลยีและตลาด ส่วนเกษตรกรเป็นผู้ลงทุนเรื่องแรงงานและที่ดิน

⁴ 1 บาท เท่ากับ 256.41 กีบ (อัตราแลกเปลี่ยน ณ ปี 2555)

⁵ จากการทดสอบ t-test พบว่า ค่าเฉลี่ยของผลผลิตข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ในระบบพันธสัญญาของภาคเหนือและใต้แตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญ 0.01 (Sig. 2-tailed เท่ากับ 0.00)

สัญญาในทั้ง 3 แขวง และนำเสนอผลประโยชน์ที่เกษตรกรได้รับใน 2 ประเด็น คือประโยชน์เชิงเศรษฐกิจ และประโยชน์เชิงสวัสดิการดังนี้

1. ประโยชน์เชิงเศรษฐกิจของการผลิตข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ในระบบพันธสัญญา

ประโยชน์เชิงเศรษฐกิจของการผลิตข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ในระบบพันธสัญญาในการศึกษาครั้งนี้ ประกอบด้วย

1.1 ต้นทุนและผลตอบแทนของการผลิต⁴

การผลิตข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ในระบบพันธสัญญาของเกษตรกรตัวอย่างในแขวงบ่อแก้วในปีที่สำรวจ (ปีการผลิต 2554/55) ให้กำไรเฉพาะการผลิตในฤดูแล้งเท่านั้น เมื่อพิจารณาในรายละเอียดแล้วพบว่า การผลิตข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ในฤดูฝนของเกษตรกรในแขวงบ่อแก้วมีต้นทุนเฉลี่ยเฮกตาร์ละ 26,920.46 พันกีบ (ต้นทุนที่เป็นเงินสด 25,983.17 พันกีบ และต้นทุนที่ไม่เป็นเงินสด 937.29 พันกีบ) ในจำนวนนี้เป็นต้นทุนผันแปรถึงร้อยละ 92.34 ในขณะที่ รายได้เฉลี่ยเฮกตาร์ละ 11,340.51 พันกีบ ส่งผลให้การผลิตข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ของเกษตรกรบ่อแก้วในฤดูฝนจึงขาดทุน แม้ว่าราคาผลผลิตที่เกษตรกรขายได้ (1,075.95 พันกีบต่อตัน) สูงกว่าราคาผลผลิตที่เกษตรกรในแขวงสาละวันและจำปาสักขายได้ (851.47 พันกีบต่อตัน) (สาเหตุที่ราคาผลผลิตข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ในพื้นที่ภาคเหนือสูงกว่าภาคใต้คือ ผู้ประกอบการกำหนดราคาซื้อโดยอ้างอิงจากราคาข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ของไทยเนื่องจากแขวงบ่อแก้วมีเขตติดต่อกับอำเภอเชียงของและเชียงแสนของไทย การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารเรื่องราคาผลผลิตจึงทำได้ง่าย) และผลผลิตเฉลี่ย⁵ สูงกว่าถึงร้อยละ 40 ก็ตาม การขาดทุนดังกล่าวมีสาเหตุมาจากการที่เกษตรกรเกือบทั้งหมด (ร้อยละ 93.40) ลงทุนซื้อรถไถและในปีการสำรวจพบว่า ค่าซ่อมแซมเครื่องจักรสูงถึงเฮกตาร์ละ 18,600 พันกีบ ส่งผลให้ต้นทุนผันแปรสูงมาก อย่างไรก็ตาม เมื่อประเมินต้นทุนจากระดับการลงทุนที่เหมาะสม โดยการจ้างรถไถเตรียมดินแทนการซื้อรถไถส่วนตัวแล้วพบว่า

เกษตรกรสามารถลดต้นทุนผันแปรลงเหลือเฮกตาร์ละ 17,099.99 พันกีบ และการขาดทุนลดลงเหลือเฮกตาร์ละ 5,759.48 พันกีบ สำหรับการผลิตในฤดูแล้งพบว่า มีต้นทุนการผลิตเฉลี่ยเฮกตาร์ละ 10,363.19 พันกีบ (น้อยกว่าการผลิตในฤดูฝนถึงกว่า 2.5 เท่า แบ่งเป็นต้นทุนที่เป็นเงินสด 8,881.17 พันกีบ และต้นทุนที่ไม่เป็นเงินสด 1,482.02 พันกีบ) ในจำนวนนี้เป็นต้นทุนผันแปร ร้อยละ 63.06 โดยค่าวัตถุดิบ (ค่าเมล็ดพันธุ์ และปุ๋ยเคมี) และแรงงานเป็นองค์ประกอบของต้นทุนผันแปรที่สำคัญของการผลิตข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ในฤดูแล้ง จากการที่ต้นทุนการผลิตในฤดูแล้งที่ต่ำกว่าเมื่อเทียบกับการผลิตในฤดูฝน ส่งผลให้การผลิตในฤดูแล้งได้กำไร (Table 2)

ส่วนการผลิตข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ในระบบพันธสัญญาของเกษตรกรตัวอย่างในแขวงจำปาสักและสาละวันนั้นพบว่า มีต้นทุนการผลิตเฉลี่ยเฮกตาร์ละ 6,112.54 พันกีบ (ต้นทุนที่เป็นเงินสด 3,253.51 พันกีบ และต้นทุนที่ไม่เป็นเงินสด 2,859.03 พันกีบ) แบ่งเป็นต้นทุนผันแปรที่มีสัดส่วนสูงถึงร้อยละ 88.97 โดยที่มาจากค่าแรงงานในการเตรียมดิน การตัด การปลูก นอกจากนี้ ในพื้นที่ศึกษายังเป็นพื้นที่ที่ต้องไถบุกเบิกที่ดินที่ไม่สามารถทำได้โดยแรงงานคน จึงต้องเสียค่าจ้างรถไถเพิ่มขึ้น ต้นทุนผันแปรที่สำคัญรองลงมาคือ ค่าวัตถุดิบ (เมล็ดพันธุ์ และสารเคมีกำจัดวัชพืช) ที่เป็นปัจจัยการผลิตที่ได้รับในลักษณะสินเชื่อจากบริษัทผู้สัญญา ในขณะที่ รายรับที่ได้รับเฉลี่ยเฮกตาร์ละ 5,176.94 พันกีบ เกษตรกรจึงได้รับผลตอบแทนสุทธิเหนือเงินสดเฮกตาร์ละ 1,923.43 พันกีบ แต่เมื่อพิจารณาผลตอบแทนเหนือต้นทุนทั้งหมดพบว่า เกษตรกรขาดทุนจากการผลิตเฮกตาร์ละ 935.61 พันกีบ

จากโครงสร้างของต้นทุนการผลิตในพื้นที่ศึกษาจากกล่าวได้ว่า ต้นทุนผันแปรเป็นต้นทุนที่มีสัดส่วนมากกว่าร้อยละ 60 ของต้นทุนการผลิตข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ อย่างไรก็ตาม จากการที่พื้นที่ภาคเหนือไม่ใช่พื้นที่บุกเบิกใหม่ ค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นมาจากการ

Table 2 Cost and return of maize production in the Lao PDR (production year 2011/12)

Item	Northern ¹		Southern ²
	Rainy season	Dry season	
1. Yield (tons/hectare)	10.54	10.44	6.08
2. Price (thousand LAK/ton)	1,075.95	1,080.15	851.47
3. Total income (thousand LAK/hectare)	11,340.51	11,276.76	5,176.94
4. Variable costs (thousand LAK/hectare)	24,857.80 (92.34)	6,534.84 (63.06)	5,438.35 (88.97)
- Raw materials	2,795.80 (10.39)	3,049.58 (29.43)	842.26 (13.78)
- Labor costs (thousand LAK/hectare)	2,345.71 (8.71)	2,346.33 (22.64)	4,076.83 (66.70)
- Other production costs	19,716.29 (73.24)	1,138.92 (10.99)	519.26 (8.49)
5. Fixed cost (thousand LAK/hectare)	2,062.66 (7.66)	3,828.35 (36.94)	674.19 (11.03)
6. Total cost (thousand LAK/hectare)	26,920.46	10,363.19	6,112.54
- Costs paid in cash (thousand LAK/hectare)	25,983.17	8,881.17	3,253.51
- Costs not paid in cash	937.29	1,482.02	2,859.03
(thousand LAK/hectare)			
7. Net return (cash)	-14,642.66	2,395.59	1,923.43
8. Profit (3) - (6)	-15,579.95	913.57	-935.61
10. Average planted area (hectares)	1.70	1.66	1.67

Source: ¹ Somyana et al., 2012 and ² Chaovanapoonphol et al., 2012

Notes: ¹ During the rainy season, equipment repair costs totaled approximately 18,600 thousand LAK/hectare.

Area preparation using a tractor cost 1,500 thousand LAK/hectare.

² Figures in brackets refer to the percentage of the total cost of production.

³ 1 Baht is equal to 256.41 kip (exchange rate as of 2012).

ลงทุนในวัตถุดิบและค่าใช้จ่ายในการผลิตอื่นๆ (โดยเฉพาะอย่างยิ่งค่าซ่อมแซมเครื่องจักร) ในขณะที่พื้นที่ภาคใต้เป็นพื้นที่ที่บุกเบิกใหม่ ต้นทุนค่าแรงงานและค่าใช้จ่ายในการบุกเบิกพื้นที่จึงเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของต้นทุนการผลิต (Table 2) นอกจากนี้ เมื่อเปรียบเทียบกับการศึกษาการผลิตข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ในระบบพันธสัญญาของไทยของ พิมพิพิชชา (2555) พบว่า ต้นทุนการผลิตข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ในระบบพันธสัญญาของเกษตรกรอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ใกล้เคียงกับการผลิตในพื้นที่ภาคใต้ของ สปป.ลาว กล่าวคือ มีต้นทุนเฉลี่ยเฮกตาร์ละ 7,256.40 พันกีบ และผลตอบแทนเฮกตาร์ละ 3,616 พันกีบ (ผลผลิตเฉลี่ย 6.03 ตันต่อเฮกตาร์ และราคาเฉลี่ย 1,810.25 พันกีบต่อตัน) แม้ว่าต้นทุนการผลิตดังกล่าวสูงกว่าการผลิตนอกระบบพันธสัญญา แต่ปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกษตรกรยังคงผลิตในระบบพันธ

สัญญาคือ การประกันราคา และการมีตลาดรองรับที่แน่นอน อย่างไรก็ตาม จากการที่เกษตรกรของ สปป.ลาว ต้องรับผิดชอบในการเตรียมที่ดิน เกษตรกรที่มีพื้นที่ขนาดใหญ่โดยเฉพาะเกษตรกรในภาคเหนือที่ลงทุนซื้อเครื่องจักรเช่น รถไถ ส่งผลให้เกษตรกรเป็นหนี้สินจากการซื้อเครื่องจักร ซึ่งเป็นหนี้สินระยะยาว ในขณะที่เกษตรกรในภาคใต้ที่ใช้วิธีจ้างรถไถเพื่อบุกที่ดินเป็นหลัก หนี้สินที่เกิดขึ้นจึงเป็นหนี้สินระยะสั้นในปัจจุบันการผลิต

1.2 ประโยชน์ที่เกษตรกรได้รับจากการผลิตข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ในระบบพันธสัญญาเปรียบเทียบกับการผลิตพืชหลักเดิมหรือพืชทางเลือกอื่น

ก่อนที่เกษตรกรใน สปป.ลาว จะยอมรับการผลิตข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ในระบบพันธสัญญามา

Table 3 Benefits received by farmers from contract-based maize production systems with original crops or alternative crops

Return/Benefits	Northern ¹	Southern ²
1. Production factors		
1.1 Quality and quantity of production factors	No difference (100.00)	No difference (83.81)
1.2 Punctual receipt of production factors	No difference (100.00)	No difference (89.52)
2. Technology		
2.1 Methods of maintenance and use in production	No difference (100.00)	No difference (83.81)
2.2 Production management methods	No difference (100.00)	No difference (88.57)
3. Marketing		
3.1 Cost of production	No difference (100.00)	No difference (79.05)
3.2 Price		
- Price received	No difference (100.00)	No difference (80.00)
- Definite price	No difference (100.00)	No difference (82.86)
3.3 Approximate yield		
- Yield per hectare	No difference (100.00)	No difference (87.62)
- Output quality	No difference (100.00)	No difference (88.57)
- Risks	No difference (100.00)	No difference (88.57)
4. Financing (loans)	No difference (100.00)	No difference (94.29)

Source: ¹ Somyana et al., 2012 and ² Chaovanapoonphol et al., 2012

Notes: ¹ Figures in brackets refer to the percentage of the 44 cases of farmers in the northern region (out of a total of 106)

² Figures in brackets refer to the percentage of the farmers in the southern region, consisting of 105 cases

เป็นทางเลือกหนึ่งในระบบการผลิตของเกษตรกร เกษตรกรในพื้นที่แขวงบ่อแก้ว สาละวันและจำปาสักต่างก็มีพืชหลักเดิมหรือพืชทางเลือกอยู่แล้ว นั่นคือ พืชหลักในแขวงบ่อแก้วได้แก่ ข้าว ส่วนแขวงสาละวันและจำปาสักได้แก่ ข้าว พืชตระกูลถั่ว กาแฟ และผักชนิดต่างๆ เมื่อเกษตรกรตัดสินใจเลือกปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ย่อมหมายถึง การเลือกที่จะไม่ผลิตพืชหลักหรือพืชทางเลือกอื่น เพื่อแสดงผลเชิงประจักษ์ของประโยชน์เชิงเศรษฐกิจให้ครบถ้วน เกษตรกรจึงสะท้อนผลเชิงเปรียบเทียบระหว่างการผลิตข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ในระบบพันธสัญญาและการผลิตพืชหลักเดิมหรือพืชทางเลือกอื่นซึ่งพบว่าผลประโยชน์ที่เกษตรกรได้รับโดยตรงจากการปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ในระบบพันธสัญญาคือ การสนับสนุนของบริษัทคู่สัญญาในเรื่องการได้รับปัจจัยการผลิต (คุณภาพและปริมาณปัจจัยการ

ผลิตที่เหมาะสม การได้รับปัจจัยการผลิตที่ตรงเวลา) เทคโนโลยี (วิธีปฏิบัติดูแลในการผลิต วิธีการจัดการผลผลิต) การตลาด (ต้นทุนการผลิต ราคาผลผลิตและปริมาณผลผลิตที่ได้รับ) และการเงิน (การได้รับสินเชื่อ) ทั้งนี้เกษตรกรในภาคเหนือต่างสะท้อนว่า ได้รับผลประโยชน์ไม่ต่างจากเดิมเมื่อเปรียบเทียบกับ การปลูกพืชอื่นๆ ในทุกประเด็น เช่นเดียวกับเกษตรกรในภาคใต้กว่าร้อยละ 80 เห็นว่าตนได้รับผลประโยชน์ไม่ต่างจากเดิม แต่มีเกษตรกรบางส่วน (ร้อยละ 13.33 ของเกษตรกรในระบบพันธสัญญา) สะท้อนว่าได้รับประโยชน์มากขึ้นเมื่อเทียบกับพืชอื่นใน 3 ประเด็น ประเด็นแรกคือ การได้รับปัจจัยการผลิตที่มีคุณภาพปริมาณที่เพียงพอโดยเฉพาะเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ที่เกษตรกรไม่สามารถเก็บเมล็ดพันธุ์ตัวเอง และประเด็นที่สอง การได้รับความรู้ในวิธีการปฏิบัติดูแล และประเด็นที่สาม ราคา

Table 4 Welfare benefits from contracted maize production

Welfare benefit		Northern ¹	Southern ²
1. Change in living conditions at household and community level			
1.1	Economic conditions of the community (living conditions)	Improved (90.48)	Improved (52.94)
1.2	Community relations (e.g. increased interaction between farmers)	Improved (52.38)	No difference (61.76)
1.3	Social activities (such as community fundraising, charity events)	No difference (52.38)	No difference (88.24)
1.4	Increased happiness levels in the community	Improved (88.89)	No difference (50.00)
1.5	Decreased crime levels in the community	Improved (55.56)	No difference (85.29)
2. Employment changes			
2.1	Employment in the community	Improved (52.38)	Improved (61.76)
2.2	Options for alternative crops within the community	No difference (63.49)	Improved (58.82)

Source: ¹ Somyana et al., 2012 and ² Chaovanapoonphol et al., 2012

Notes: ¹ Figures in brackets refer to the percentage of the farmers in the northern region, consisting of 63 cases

² Figures in brackets refer to the percentage of the farmers in the southern region, consisting of 68 cases

ผลผลิตมีความแน่นอนมากกว่าเมื่อเทียบกับการปลูกพืชอื่นที่ราคาขึ้นอยู่กับตลาดซึ่งมีความไม่แน่นอนสูง นอกจากนี้ ด้านการเงินพบว่า เกษตรกรร้อยละ 4.76 สะท้อนว่าได้รับความสะดวกและรวดเร็วในการรับสินค้าด้านปัจจัยการผลิต แต่อัตราดอกเบี้ยเงินเชื่อยังค่อนข้างสูง (Table 3)

2. ประโยชน์เชิงสวัสดิการของการผลิตข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ในระบบพันธสัญญา

นอกจากประโยชน์เชิงเศรษฐกิจแล้วการปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ในระบบพันธสัญญาในสปป.ลาว ยังก่อให้เกิดประโยชน์เชิงสวัสดิการใน 2 ระดับ คือ ระดับเกษตรกรและชุมชนในฐานะเป็น

Table 5 Welfare benefits for those involved in contracted maize production

Persons involved	Social benefits
1. Thai entrepreneurs and agricultural product processing industries	<ul style="list-style-type: none"> - Having a clear and distinct contract results in convenient transportation, overcoming the need to smuggle the goods. - There is a reliable mediator to help solve problems between the traders and Lao farmers as there are follow-up processes between the Thai government and Lao PDR.
2. Thai government sectors and the Lao PDR	<ul style="list-style-type: none"> - Improving living standards for farmers and increasing national income. - Good relations between Thailand and the Lao PDR due to cooperation between the two countries and the promotion of agricultural production.

ผู้ผลิตและเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตบางส่วน (ที่ดินและแรงงาน) และระดับสังคมคือ ผู้ที่เกี่ยวข้องหลักในระบบพันธสัญญา

2.1 ประโยชน์ที่เกิดแก่เกษตรกร สปป.ลาว และชุมชน

ประโยชน์เชิงสวัสดิการที่เกิดแก่ครัวเรือนเกษตรกรและชุมชนที่ได้จากการสะท้อนความคิดเห็นของเกษตรกรตัวอย่างที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพความเป็นอยู่ (ประกอบด้วยประเด็น สภาพเศรษฐกิจ ความสัมพันธ์ในชุมชน กิจกรรมทางสังคม ความสุขที่มากขึ้น และอาชญากรรมที่ลดลง) และการจ้างงานในชุมชน ผลการศึกษาพบว่า การผลิตข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ในระบบพันธสัญญาในแขวงบ่อแก้วก่อให้เกิดประโยชน์ด้านสังคมและความเป็นอยู่ของเกษตรกรและชุมชนอย่างชัดเจน กล่าวคือ เกษตรกรส่วนใหญ่ (ร้อยละ 90.48 ของเกษตรกรผู้ตอบคำถาม 63 ราย) ชี้ให้เห็นว่า สภาพเศรษฐกิจของชุมชนดีขึ้น เนื่องจากเกิดการจ้างงานในชุมชน มีการไหลเวียนของกระแสเงินในครัวเรือนและชุมชน ส่งผลให้เกิดการขยายตัวในกิจกรรมทางเศรษฐกิจอื่นๆ อีกทั้งเกษตรกรตัวอย่างเกินกว่าครึ่งสังเกตเห็นว่าคนในชุมชนมีความสัมพันธ์ดีขึ้น จากการนัดหาหรือพูดคุยเรื่องการผลิตในขณะเดียวกันกว่าร้อยละ 56 ของเกษตรกรเห็นว่าปัญหาอาชญากรรมลดลงตามไปด้วย

สำหรับในแขวงจำปาสักและสาละวัน ประโยชน์เชิงสวัสดิการที่เกิดขึ้นกับเกษตรกรผู้ปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ในระบบพันธสัญญาที่สำคัญคือ สภาพเศรษฐกิจของชุมชนดีขึ้น (ร้อยละ 52.93 ของเกษตรกรผู้ตอบคำถาม 68 ราย) ซึ่งสอดคล้องกับที่เกษตรกรส่วนใหญ่เห็นว่าเกิดการจ้างงานในชุมชนและการมีพืชทางเลือกในชุมชนมากขึ้น ส่งผลให้สมาชิกในครัวเรือนไม่ต้องย้ายถิ่นฐานเพื่อหาทางเลือกอื่นนอกชุมชน ตลอดจนส่งผลให้ความสัมพันธ์ในชุมชนดีขึ้น มีการทำกิจกรรมทางสังคมร่วมกัน นอกจากนี้สองในสามของเกษตรกรเห็นว่า สภาพทางเศรษฐกิจของชุมชนเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นรวมทั้งด้านสาธารณสุข ซึ่งเกษตรกรในเขตสาละ

วันซึ่งเป็นชนเผ่าเริ่มตระหนักถึงสุขภาพและได้จัดทำสุขภาพในชุมชนเพิ่มขึ้นด้วย (Table 4)

2.2 ประโยชน์ที่เกิดกับผู้ที่เกี่ยวข้อง

นอกจากประโยชน์เชิงสวัสดิการที่เกิดขึ้นโดยตรงกับเกษตรกรที่เป็นผู้ผลิตแล้ว ประโยชน์ยังเกิดขึ้นกับผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งผู้ประกอบการและภาครัฐของประเทศไทยและ สปป.ลาว กล่าวคือ ระบบพันธสัญญาที่มีการทำสัญญาในรูปแบบ 2+3 ที่ผู้ประกอบการไทยเป็นผู้ลงทุนและสนับสนุนปัจจัยการผลิต และรับซื้อผลผลิตของเกษตรกร โดยมีภาครัฐช่วยเหลือด้านการกำหนดนโยบาย ซึ่งการผลิตข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ในระบบพันธสัญญานอกจากก่อให้เกิดประโยชน์แก่ตัวเกษตรกรและชุมชนแล้ว ยังก่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้เกี่ยวข้องในระดับต่างๆ ดังนี้ (Table 5)

สรุป

ก่อนที่การปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ระบบพันธสัญญาจะเป็นที่ยอมรับจากเกษตรกรใน สปป.ลาว นั้น ในแต่ละพื้นที่ที่ต่างก็มีพืชเศรษฐกิจเดิมหรือพืชทางเลือกหลากหลายเช่น ข้าว ถั่วลิสง ผักชนิดต่างๆ และผลจากการส่งเสริมการผลิตข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ในระบบพันธสัญญาทำให้การผลิตในระบบพันธสัญญาเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางใน สปป.ลาว ผลที่เกิดขึ้นคือ นอกจากจะส่งผลต่อรูปแบบการผลิตในแต่ละพื้นที่ที่เปลี่ยนไปแล้ว ยังส่งผลต่อประโยชน์เชิงเศรษฐกิจและประโยชน์เชิงสวัสดิการที่เกิดขึ้นกับบุคคลที่เกี่ยวข้องอันได้แก่ เกษตรกร ครัวเรือนชุมชน ผู้ประกอบการ และภาครัฐ การผลิตข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ในแขวงบ่อแก้วผลิตได้ทั้งในฤดูฝนและฤดูแล้ง แต่มีเพียงการผลิตในฤดูแล้งเท่านั้นที่เกษตรกรได้กำไรจากการผลิต ในขณะที่การผลิตในฤดูฝนขาดทุน เนื่องจากเกษตรกรเกือบทั้งหมดลงทุนซื้อรถไถและต้องเสียค่าใช้จ่ายดูแลรถไถ ส่งผลให้มีสัดส่วนของต้นทุนผันแปรสูงมากและเป็นฤดูกาลผลิตที่มีต้นทุนเฉลี่ยสูงกว่าฤดูแล้งถึงกว่า 2.6 เท่า ในขณะที่การผลิตในแขวงจำปาสักและสาละวันที่เป็นพื้นที่ที่ต้อง

บุกเบิกใหม่ เกษตรกรจึงมีค่าใช้จ่ายที่เป็นค่าแรงงาน ในการดำเนินงานและค่าจ้างรถไถเพื่อบุกเบิกที่ดิน และจากการที่เป็นพื้นที่ที่ปลูกได้เพียงปีละหนึ่งครั้ง เกษตรกรจึงไม่ลงทุนในเครื่องจักรตั้งเช่นพื้นที่ภาคเหนือ แม้ว่าต้นทุนเฉลี่ยของการผลิตในภาคใต้ต่ำกว่า ต้นทุนในภาคเหนือแต่จากการที่ผลผลิตเฉลี่ยของ ภาคใต้ต่ำกว่าเมื่อเทียบกับผลผลิตเฉลี่ยในพื้นที่ ภาคเหนือกว่าร้อยละ 60 การผลิตข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ในภาคใต้จึงขาดทุน แนวทางในการแก้ไขปัญหา ดังกล่าวคือ การยกระดับผลผลิตเฉลี่ยที่ยังมีความเป็นไปได้ในภาคใต้ของ สปป.ลาว เนื่องจากเป็นพื้นที่ บุกเบิกใหม่และมีความอุดมสมบูรณ์สูง หากแต่ต้อง อาศัยความช่วยเหลือจากบริษัทคู่สัญญาในการ สนับสนุนวิธีการปฏิบัติดูแลเพื่อให้ผลผลิตสูงขึ้น พร้อมทั้งลดต้นทุนต่อหน่วยของปัจจัยการผลิต โดยการลดอัตราดอกเบี้ยในสินเชื่อปัจจัยการผลิตเพื่อให้ เกษตรกรได้รับกำไรจากการผลิต ซึ่งจะทำให้เกษตรกร มีแรงจูงใจในการผลิตข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ต่อไป ซึ่งเป็น บทบาทที่สำคัญของภาครัฐในการกำหนดแนวทาง การดำเนินงานเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และยังเป็น ประโยชน์ของทั้งสองฝ่ายในระยะยาว นอกจากนี้ จากการที่พื้นที่ศึกษามีพืชหลักเดิมและพืชทางเลือกอยู่ แล้ว เกษตรกรจึงสะท้อนผลประโยชน์เชิงเศรษฐกิจที่ได้รับ จากการผลิตข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ในระบบพันธสัญญา ที่คล้ายคลึงกับการปลูกพืชเดิมหรือพืชทางเลือกอื่น

แม้ว่าประโยชน์เชิงเศรษฐกิจจากการปลูก ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ในระบบพันธสัญญาที่เกิดขึ้นกับ เกษตรกรจะแตกต่างกันในแต่ละพื้นที่ แต่เมื่อพิจารณา ประโยชน์เชิงสวัสดิการ โดยเฉพาะประโยชน์ที่เกิดขึ้น กับชุมชนแล้วพบว่า เกิดประโยชน์ทางบวกอย่างชัดเจน ในทุกพื้นที่ที่ศึกษา กล่าวคือ ชุมชนในแขวงบ่อแก้วมี สภาพเศรษฐกิจดีขึ้น เนื่องจากเกิดการจ้างงานในชุมชน ส่งผลให้เกิดการขยายตัวของกิจกรรมทางเศรษฐกิจ อื่นๆ เช่นเดียวกับแขวงจำปาสักและสาละวันที่มีการ ผลิตในระบบพันธสัญญาถือเป็นทางเลือกใหม่ของ เกษตรกร ทำให้สมาชิกในครอบครัวไม่ต้องย้ายถิ่นฐาน เพื่อหาทางเลือกอื่นนอกชุมชน นอกจากนี้ ผู้ที่เกี่ยวข้อง ที่ได้รับผลประโยชน์ในระดับได้แก่ ผู้ประกอบการไทย และอุตสาหกรรมแปรรูปผลผลิตทางเกษตร และภาครัฐ

ของประเทศไทยและ สปป.ลาว กล่าวคือ การทำเกษตร พันธสัญญาทำให้ผู้ประกอบการและอุตสาหกรรม แปรรูปผลผลิตทางเกษตรของไทยได้รับความมั่นใจ เรื่องการมีปริมาณผลผลิตข้าวโพดเลี้ยงสัตว์สำหรับ ใช้ในธุรกิจอย่างเพียงพอ ในขณะที่ ภาครัฐของทั้ง สองประเทศได้ร่วมกันช่วยยกระดับความเป็นอยู่ ของเกษตรกร ตลอดจนการสร้างความสัมพันธ์ที่ดี จากความร่วมมือระหว่างประชาชนของสองประเทศ

คำขอขอบคุณ

ขอขอบคุณสำนักงานกองทุนสนับสนุน การวิจัย (สกว.) ที่กรุณาสนับสนุนงบประมาณใน การวิจัยครั้งนี้

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. 2550. เกษตรฯ เติบโต เครื่องพัฒนากรอบความร่วมมือกรอบเอเคเมค ทั้งระดับพหุภาคี และทวิภาคีให้ชัดเจนขึ้น เล็ง ผลโครงการที่ให้ผลสืบเนื่องกับการทำ คอนแทรคฟาร์มมิ่งในประเทศเพื่อนบ้าน. แหล่งข้อมูล: http://www.moac.go.th/ewt_w3c/ewt_news.php?nid=2956&filename=. ค้นเมื่อ 12 สิงหาคม 2555.
- กรุงเทพธุรกิจ. 2550. ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์. แหล่ง ข้อมูล: www.bangkokbiznews.com. ค้นเมื่อ 12 สิงหาคม 2555.
- พิมพ์พิชชา ทานา. 2555. ปัจจัยที่กำหนดการตัดสินใจปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์แบบมีและไม่มีพันธสัญญาในอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่. การค้นคว้าแบบอิสระปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.
- สยามธุรกิจ. 2553. จีน-ญวน เล่นกลการค้า ชิกคอนแทกฟาร์มมิ่งไทย-ลาวฯ. แหล่งข้อมูล: www.skyscrapercity.com/showthread.php. ค้นหาเมื่อ 24 สิงหาคม 2555.

- อารี วิบูลย์พงศ์, เยาวเรศ เขาวนพูนผล, Yangluexay, T., ศรัณย์ อารยะรังษฤษฏ์, วีระศักดิ์ สมยานะ, Sengaloun, S., กาญจนา สุระ, นพดล สายวงศ์, พินินท์ เครือไทย, Insisienmay, S., อริยา เผ่าเครื่อง, สุภาภรณ์ พวงชมพู, Sayngasenh, A., เพียรศักดิ์ ภัคดี, สุภาวดี ขุนทองจันทร์, Soukhamthat, T., ฉัตรฤดี ศิริลำดวน, ประกาศิต ฮงทอง, กาญจนา ไชคถาวร, Nolintha, V., ฐเนศ ศิริวิชัยลำพันธ์, กฤษฎา แก่นมณี และ Bannalath, K. 2556. การผลิตข้ามแดน (Trans – boundary Production): กรณีไทย – ลาว. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- Boundeth, S., Nanseki, T. & Taakeuchi, S. 2011. Analysis of maize supply chain in northern Laos. *Research Journal of International Studies*, 20, 140–153.
- Chaovanapoonphol, Y., Yangluexay, T., and Arayarangsarid, S. 2012. Agricultural projects in contracted maize farming between southern Lao PDR and Thailand. Full research report. Thai Research Fund (TRF).
- FAOSTAT. 2012. Food and agriculture organization of the United Nations. Available: <http://faostat.fao.org/site/567/default.aspx#ancor>. Accessed Jan. 20, 2012.
- MAF. 2010. Agricultural statistics yearbook. Ministry of Agriculture and Forestry, Lao PDR.
- Somyana, W., Sura, K., and Saiwong, N. 2012. Agricultural product development in the northern Lao PDR: Case study in maize. Full research report. Thai Research Fund (TRF).
- Viengpasith, V., Yabe, M., & Sato, G. 2012. Analysis of technical efficiency of smallholder maize farmers in northern Lao PDR: case study of Paklay district, Sayaboury province. *Journal of Faculty of Agriculture, Kyushu University*, 57(1), 309–315.